

עטרת זהב

פרקי הגות ומחשבה בפרשה

ששששששש... נו! נו!!

אז כשיבוא הסיפור עם הקפה, הוא ילכין כמו החלב שנשאר בקרטון...
כי אז הוא לא טעה, כי אז לא "התגלגל" לידו המלח במקום הסוכר ללא משים, אז הוא פעל בשיטתיות של "לא יוצלח" של "שומיאל" או אפילו "שליימזל".
ורשי" אומר שאסור להלבין את פניו, אפילו של ה"חוטא", אפילו של ה"שליימזל".

...
כאשר אני מוכיח את עצמי על כישלונותי הרבים, ועל מחדלי שנת תש"פ שהיו מנת חלקי, אני יכול "לרדת על עצמי", ולבטל כל חלקה טובה שבתוכי, להוכיח את עצמי בשבט אפי, לכוננוני במילים של "עברייני" "חדל אישים" "חוטא ומחטיא" "חסר תקוה ותוחלת".
ואז, יזיזל סומקא וייתיי חיורוא.

אתם יודעים רבותי מה בעייה בזה שהולך ה"אודם" הטבעי?
כשהולך האודם הטבעי האדם שבי נעלם. הנשמה שלי מתחבאת ממטר החיצים שאני יורה לכל כיווני ליבי, אני מפספס את מצוות ה"תשובה".
מצוות התשובה היא ש"אני" ישוב אל ה', "שליימזל חסר תוחלת" אינו יכול לשוב לה' לעולם. הוא קבור עמוק מתחת ההריסות. ואם מיישהו מחפש אחריו הוא חופר לעצמו מחילה מתחבא עוד יותר.

...
כשאני מוכיח חבר, כשאני מוכיח משהו ששגה ושכח שאסור לפטפט באמצע "קריאת התורה", אני צריך לחמול עליו. אני צריך בזהירות לתפוס אותו חזק בידיים רחומות, ולומר לו: אח יקר, אהובי ומחמדי, הדבר שאתה עושה הוא אסור. אתה "בסדר", אתה לעולם תהיה "בסדר", אבל הדבר הזה, החטא הזה, מלכלך. לא מכבד. לא כדאי. תעזוב.
'הוכח תוכיח את עמיתך' - על החטא שעשה, 'ולא תישא עליו חטא' - אל תעמיס את החטא הזה על הווייתו. אל תאמר לו שהחטא זה הוא הוא זה החטא. תאמר לו שהוא יקר והחטא, לא. תאמר לעצמך שאתה יקר והחטא, לא. וכך, יתמו חטאי ולא חוטאים.

'מדברים!'
על מה הם מדברים?
...
טוב, האמת שאין כאלו ממונים במחוזותינו. אולי תורת האיסלם הדוגלת עדיין במשפטי מוות וגאולת דם - ייצאה מבין שורותיה "ממונים" שכאלו. אצלנו היהודים אין, יש איכזור רחוק מזה, למרות שהוא אולי דומה.

אין כוונתי לאותם שעושים מלאכתם קודש לרומם את בית ה', כוונתי מטאפורית בלבד, ובדרך משל, לענייני גילוי חטאינו, ועוונותינו ופשעינו, שאנו מחזרים בימים אלו של חודש אלול - אחר כל בל של שלום, לשרשם מאתנו ומסביבתנו.
על "עבודה" יקרה וחשובה זו, בא ציווי הכתוב (ויקרא יט ז): 'הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא'. וכותב רש"י בתחינה למוכיח: 'לא תלבין את פניו ברבים'.
כאשר אני מבקש מהבו של שיכין עבורי כוס קפה ממותק, והוא מתוך ריחוף יתר, בזק כפית מלח תחת כפית סוכר אל תוך הספל המיועד אלי, ואני מגלה זאת לאחר הלגימה המחרידה האשונה. אני יגיב בדרך כלל בצחוק מתפרץ, נראה חייב להעביר את הטעם, הוא לא יכול אחרת.
וואו איזו טעות שגרתית לרפוף, מתוקה היא רחפנותו יותר מקפה מתוק. הרבה יותר.

ואומר לו: 'אוי, התבלבלת שמת לי מלח במקום סוכר. תוכל להכין לי קפה אחר?' ודאי שהיא? ודאי שיש, איזו שאלה. מה הוא ישאיר את העלבון שלו פתוח ויילך. הוא צריך להיות שוטה שבעולם לעשות כך, להשאיר לי טעם מלוח בפה, מה עוד שזה עם כמה טיפות חלב הנדבקות לחיך וללשון למשך זמן, הוא חייב שפניו בשעת התפילה, כן, הם ציטטו מאמר חז"ל זה נראה לכם שפניו יולבנו לשמע הבקשה לקפה אחר? נראה לכם שפניו יולבנו למראה הצחוק המתגלגל שלי? לי נראה, שלא.
בסיטואציה אחרת יתלבנו פניו כסיד.
למשל אם זה יהיה אחרי שיחה נוקבת ארוכה ש"אכנס דרך און דוך", ואצליף בו בשוט לשוני על "לא יוצלחוננו ורחפנותנו", וכמה ש"בדרכו זו אין לו שום יכולת להסתדר בחיים" -

בסביבות חג הפסח שמעבר עלינו לטובה, נאלצנו כל עם ישראל בארץ ישראל מוחצה לו לעזוב את בתי הכנסת ולהפלת במרפסות הבתים או בחצרותיהם. התפילות היו מעיינות ומעוררות, רבות דובר בהם ועוד יותר רבות ידובר בהם, רק ניתן למיאוס בנושא לדעוך ומי יצוצו ספרים על גבי ספרים, למן חידושי תורה וסיפורי מבוגרים וכלה בסיפורת לילדותית. אולי אפילו קומיקסים למיניהם.
עם ישראל, ללא שום ספק, התגלה בהדרו, פתאום ראו מה הם עושים שם בבתי הכנסת שלהם, פתאום שמע העולם את שירת השבת של 'בואי בשלום עטרת בעלה', לפתע הבינו כל באי עולם שקומץ האנשים הללו לוקחים אחריות על כל היקום, מתפללים לשלומם ולטובתו, ומייחלים 'לתקן עולם במלכות שדי', 'לפניך ה' אלוקינו יכרעו ויפלו ולכבוד שמך יקר תנו'.
היה בהן חן מיוחד. היה בזה המון יופי.
כמה הופתעתי לשמוע נביאי זעם, שבמקום לכבוש את נבואתם השקרים, שאנו בחצות מ'מדיה כנגד מידה עשה ה' לנו, לאגרשו מבתי חיינו, וזאת מן שהרבנו בשיחה בתוך בתי הכנסת ובתי המדרשות, כך אמרו להם בבטחה, ללא צל צלה של הסתייגות והצעת התכנות, ככה זה זהו, הם בטוחים בזה.

פלא שנביאים אלו, ודווקא אלו, זה מכבר הפילו את חתנתם על כל באי בתי הכנסיות, גם לפני התפילה, גם שלא בשעת התפילה, גם לאחר התפילה סילקו סומק מפני בני א-ל חי, והביאו חיורון בוהק תחמם, בכך שהפילו את צעקתם ותביעתם מפני רבים, על כך שגדול עווננו מנשוא של אותו האדם שפננו בשעת התפילה, כן, הם ציטטו מאמר חז"ל זה של שמדבר שלא בשעת התפילה, גם על שנורר מסכן שבטעות חשב שאוחזים כבר אחרי 'עלינו' והתחיל בנאום המסכנות שלו מיד לאחר קדיש של 'שיר של יום'. גם אז, ובתי הכנסת שהם יוצאים ובאים בהם דוממים המה, לא מכבוד ה' והדר אגוננו, כי אם מפחד הבושה מפני השואג ה"ממונה" על כבוד בית המקדש מעט. ועל בית כנסת שקט זה, ועל בית מדרש מפוחד וחשושי זה צעקו שוב אותם אלו, ש'היכל בגלגל שאנחנו מדברים בתפילה', לא "דיברנו",

עטרת זקנים

ל'קוטנים נפלאים מתורת רבוה"ק מדו"קוב זי"ע

ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך.

על דרך פירוש אבי הגאון ז"ל [מור"מ מלינסק] על הפסוק "שואו לכם משכילי קום מאחורי שבת", שמדקים הקום ועשה טוב קודם השב ואת עשה להיות סור מרע. רק שצריך להיות בדרך נכון, להיות סור מרע קודם, ופירוש מתאות וארציות קודם, והוא שנאמר, והוא שפירשו חז"ל (שמי"ד) על הפסוק "אני ישיה ולבי ער, - אני ישיה מן העבירות".

וזהו שנאמר כאן, העצה שתקרא קודם ותחילה לראשית כל פרי האדמה, רומז לפרי המצוות, תחילה לזה תביא ותקח, אשר תביא "אורצך" שתביא זאת לפניו, מה שאתה סור מרע ופורש מתאוות וארציות לשמו יתברך, ובסוף אומר ה' שיקפה מעמך קודם מן השמים וברך את עמך את ישראל, לברכם בהשפעת טובות, ושיוכלו לבוא על ידי סיוע מאתו יתברך לבחינת ועשה טוב בשלימות גמור, כיון שקיימו וקבלו לסור מרע, יסייעם הש"ת לעשה טוב.

א"י בדברי חז"ל הרואה אתנה שביכרה כורך עלי גמ"י.
כי עיקר הבלעזל מתאוות ועניני ע"י עסק התורה, שאין היצ"ר שולט אלא בלב פנוי מן התורה כנודע. והנה כתיב 'ככבודה כבודי' עבודה כפיו 'לענף' (ישעי"ח ב, ד), הרי כי תאנה שביכרה מביאה לידי חמדה. וזהו הרואה אתנה שביכרה, היינו, כשרואה שהתגברו עליו התאוות. אז הסגולה כורך עלי גמ"י, כי גמ"י עולה ג"ן שהיא ב"ה, ד"ס"ד דאווי"תא כדראיתא בתיקונים (כ).

אך באמת העיקר בזה הוא תורה שבעל פה כי תורה שבכתב לבדה איננה מגינה כ"כ, כי יש הרבה אפיקורסים ואומות העולם שמחזיקים בה, ועיקר הוא אם התורה שבכתב בששר בתורה בעוללה פה שהמה ה"ס מספלות והיא העיקר שכללה בכלל תורה שבכתב. כי בתורה בנקל שכתב. רומז ל"ס מספלות העולה טנ"א, ועי"ז יזכה לעולם הבא ולהצלל מתאוות הזמן.

ועי"כ נסמכה פרשה זו למחית עמלק, כי כתיב וזה עמלק וילחם עם ישראל בפרדים ודרשו ז"ל שפרו ידיהם מ"ד"ת, הרי כי עי"כ תורה ומצוות מנייעים את עמלק, עי"כ נסמכה. והבין:

רמזו לנו תוה"ק בזה כי עיקר הוא התפלה בעקבתא דמשיחא ולא המדרש הוא העיקר אלא המעשה. וכמ"ש בספרים לפירוש הקרא פנה אל תפלת הערער ולא בזה את תפלתם הכתב זאת לדור אחרון, היינו, שבעוה"ר בעקבתא דמשיחא בדרך האחרון שאנו מטורדים בטודת הפרנסה, העיקר הוא תשאר לנו אך כח התפלה, ועינין בספרים. לזאת אפי' שיעי' התפלה לפעמים מבטל מן התורה, אל ישגוה עי"ז כי עיקר עבודה הוא התפלה.

והנה דרוש ז"ל על קרא כיום זולת לבני אדם - דברים העומדים ברומז של עולם ובני אדם מדלולין בהם זו תפלה, הרי דברים רומז לתפלה. אין רומז לתורה בסוד 'הבאיאל אל בית הייך', ודרשו ז"ל זה מרתף גדול של יין זה סיני (שה"ש ד). וזה שרמזה תורה, כרמים טעט ועבדת, שיעיקר תראה לעבוד בתפלה, ואף שיעי"ז אין לא תשתה ולא תאגור, היינו, שהתפלה תמנע א"ע לפעמים מן התורה, אל תשיגו עי"ז, כי תאכלנו התולעת, היינו, למה העבודת התפלה עיקרית יותר מתורה, כי בתורה בנקל שכתב התולעת. שיהי' בפניות וגאות מצד היצר. אולם באשר גם שפך לבו בתפלה לפני המקום או יציל מזה.

גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה וכו' (בה, סא)

ואמרו חז"ל ז"ו מיתת גדוקים' (מאמר זה כתבו שחז"ל רבים ממפירשי התורה, ובתנכם הפלאה, הגל"ח הערות דבש, והתחיל, אולם אף אחד לא צייר את מקור המאמר, אלא הוא מפורשים שאינם נמצאים בעת לפנינו). ותראה רמז לזה, כי התיבות "כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר" בגימטריא "זוהי מיתתן של הצדיקים" (עם י"ח תיבות).

(רמזי הפלאות)

לעטר פתורא

דרושים נאים לפרשת השבוע

הנשמה לך והגוף פעלך

בביאור דברי הכותב "תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה וטוב לבב מרב כל" מצאנו פירוש נפלא בספר 'תבת גמא' לבעל הפמ"ג בשם 'האגון הקדוש דרשן דק"ק פוזנץ ע"א ז"ל, שאמר רשעים מלאים חרטא אבל כשעושה עבירה והוא בשמחה, אז יותר עונש, תחת אשר לא עבדת כו' והיית בשמחה כו' ודברי פי חכם חן', ובפרשת ויקרא ביאר את הדברים יותר, שבודרך כלל הגוף חוטא ללא הסכמת הנפש, אבל לפעמים אף הנפש מסכמת עם הגוף לחטוא, והסימן לכך הוא, שאם האדם בחרד לאחור החטא, סימן שהחטא היה ללא הסכמת הנפש, אבל אם הוא בשמחה לאחור החטא, א"כ היה זה בהסכמת הנפש ואין כך פחיתות גדולה מזו. וזו הבהיעה הגדולה אליה כיוונה תורתנו הק' - "תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך" ואע"פ כן היית 'בשמחה וטוב לבב', עכתי'.

ונראה להוסיף בזה, דהנה איתא אלאשירך בשם קבלת חמי האמת (בראשית ג', ועוד) שכשאר אדם חוטא, הנשמה שהיא חלק אלוך ממעל, עוזבת את הגוף מכיוון שהיא לא יכולה לסבול את החטא, ולכן הנשמה לא נענשת על החטא כלל, והוא רק הגוף והנפש והרוח, שנמצאים בזמן החטא, הם נענשים עבורו, עי"ש. ונראה שזו הכוונה באומרו 'נשמת שנתת בי טהורה' דהינו שלעולם היא תישאר טהורה, מכיוון שהיא עוזבת את הגוף בזמן החטא. ולפי"ז ל' שלאחר החטא, בשעה שהיא חוזרת אל הגוף, מכיוון שהגוף חטא בזמן שהיא נעדרה, הרי היא חוזרת עשוי לגוף עבור יותר מזה שהיה בשעה שהיא עזבה אותו. וזו היא הרגשת החרטה הנוראה שיש לאחר החטא - הרגשת העצבות של הנשמה שמעכשיו היא צריכה לשכון בגוף עבור יותר. אמנם, כאשר אדם מרגיש שמחה לאחור החטא, אין זה אלא מכיוון שהוא כבר הפסיק להרגיש את הנשמה שבו, גופו נהיה כ"כ עבור עד שהוא חוסם את הנשמה מלהשפיע עליו כלל. וזה מהלך הדברים - "תחת אשר לא עבדת" - כ"כ לא עבדת את ה' אלוקיך עד שאתה כבר "בשמחה וטוב לבב" לאחור החטא, שהנשמה הטהורה שברך כבר לא מורגשת כלל מרב התחזקות עבירות הגוף.

ואם תשאל, א"כ מה התקנה לכה מצב? התשובה היא שיש שתי אפשרויות, או ע"י שיוחלש כל הגוף עבור וישבר וייתסר, אז ממילא שוב יהיה בכח הנשמה להשפיע עליו בשנית או ע"י שישבו בתשובה יתרום בחזרה כח הנשמה וממילא לא יצטרכו הייסורים. וזו כוונת התה"ק בהמשיך התיבות - "ועבדת את אויביך אשרי שלחנו ה' בך ברעב ובצמא ובעידים ובחסר כל ונתן לך ברזל על ברזל עד צוארך עד שמידו אתך", דהינו שכיוון שהגענת למצב כזה של "בשמחה" בזמן שאתה "לא עבדת את ה'", א"כ אין ברירה אלא "ועבדת את אויביך", תקנתך היא שבידת הגוף ברעב ובצמא ובעידים ובחסר כל" וחי'ל, שאין זה עונש אלא התקנה שנותרה בכזה מצב. ונראה שזו הכוונה באומרו בסליחות "הנשמה לך והגוף פעלך חוסה על עמלק", שלכאורה הוא תמוה, וכי הגוף לא ילך? וכי הנשמה לא פעלך? אלא כוונת הדברים כך היא - הנשמה לעולם תישאר לך, שלא שייך בה לא חטא ולא עונש בדברי האשליך, אמנם הגוף פעלך" הוא נתון לך לפעול בו במקרה הצורך, שאם ח"ו חטא והתחזק כוחו המעורר הרי צריך להכניעו עי"י יסורים, אבל מ"מ אנו מבקשים "חוסה על עמלק", שרירי אנתנו חוזרים בתשובה ומחזקים כח הנשמה, א"כ רחם עלינו מצד די שכיכול עמלת בצירתה, ודך האומן לחוס על יצירתו, וא"כ עי"י רחמך תהיה תקנתו בתשובה לבדו לא יודק לך יסורים, אלא יעשה למען שמוך".

עטרת המקרא באורים בפרשת בדרך הפשט

ירוננו מטוב לב, טוב לב הוא יברך

ערכין יא. מניין לעיקר שירה מן התורה, המכא, תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב, אזכא היא עבודה שבשמחה ובטוב לבב, הוי אומר זה שירה. וכתב רש"י, אין אדם שר שירה אלא מתוך שמחה וטוב לבב, דכתיב (ישעיהו טז) עבדי ירוננו מטוב לב.

כנה הרמב"ם (כלי המקדש פי"ג), לוי האונן מותר לעבוד ולשורר, וצ"ב איך מותר האונן לשיר, והרי אין אדם שירה אלא מתוך שמחה. ולענין נשיאת כפים כתבו פוסקים דאונן פסול משום דאנו שרוי בשמחה, וטוב לב הוא יברך. וכבר תמה כן מהר"י אסאד (סי' שנו). איברא דגבי ברכת כהנים כתב המרדכי דאף אבל אינו נושא כפיו, ולענין עבודה אינו כן, ונראה, דהא הקפידו כ"כ על שמחה בברכת כהנים, הוא משום בעלדיה השמחה חסר בעיקר התפאצא של הברכה, דבלי טוב לב אין ביד הכהן להעביר ברכה, ולכשון הפסוק טוב לב הוא יברך (ועי' רמב"ן בראשית כה). משא"כ בשירה הצורך בשמחה הוא עבור המחייב - המצב המביא לידי שירה, כלשון הפסוק ירוננו מטוב לב. אולם התפאצא של שירה, שפיר שייכא אף בלא שמחה. ולכן במקדש הדמחייב של השירה הוא לא שמחת הגברא, אלא פי הנסכים "המשמח אלקים"

עטרת הפסידים ממשנת החסידות על פרשת השבוע

אשרי הגבר אשר תיסרנו קה ומתורתך תלמדנו

הנשמות יתירות לעמו, שהוא עצם הדביקות ליועדים...

הנהגה באמת ענין הרגשת שבתות וימים טובים אינו שיה לכל אחד, כי לצדיק באמת הוא תענוג אור שכלי דביקות הבורא בנוגע זיוו ית"ש, והוה שמחה גדולה לאין קץ. ומי שאינו צדיק הוא מרגיש שמחה בשבת... (הרחבת האור להמעט במאכל ומבשחה, כמו שכח רש"י במסכת ביצה פ"ו ע"א) בעיני מה שאמר ר'ל ושמה יתרה וינתן באדם כי זהו חומירת של השמחה והאבהה וקצוה התענוג, וכן הוא קודש כיון שאינו יכול להתדבק בוחר, וז"ל לחלוט בכעס או בצבטות שיה יהייר הקדושה, שהיא הקליפה כד"ה והנה כמו שבעיני השבתות וימים טובים השי"ת מאיר לעמו הארה עצומה התדבק בו ולהתענג בו, וכל אחד מרגיש לפי מדרגתו, אחד רק מן הדבק, ואחד בדם, ואחד יותר בעבות, והכל מצות השי"ת, כן בימים נוראים מאיר השי"ת לעמו הארה עצומה לדבק בו, רק שהיא הארת הגבורות והפחדים... בימים הנוראים השי"ת מאיר לעמו ומבהיק זיו מדרגת הפחד לעמו, ומאיר בלבבות בני ישראל, וכל אחד מרגיש פחד בלבו כל הזמן ההוא, רק לא כל אפיין שוין, אחד מהם מרגיש איך הטהורה והברורה אימת השי"ת ופחדו שמתגבר עליו, והוא שם התשובה שלימה לפניו בלבו ובמחשבתו, ואחד מהם מרגיש במקצת גם כן, רק מתערב עמו אימת הדין והעונש שהוא בענף הדין, ואחד מהם יותר בעבות שהוא אימת העונש והמוות לבד ח"ו, וזה נקרא בזוהר (עש) יראה רעה רצועה לאלקאה כו"ו.

והנה לבחין ענין זה על תכונתו מה שאפשר להבין, אי אפשר לפרש בעיני דבר אפילו בכמה דפין, רק אפס קצוהו תורה להבין מה זה ועל מה זה הפחד מתגבר בלבנו בימים האלו, והענין כבר ידעת מה שכונה האר"י ז"ל כי בכל זמן מתעורר התעוררות שהיא לפניהם... כן עכשיו בימים הנוראים מאירה הארת התחלת הבריאה שהוא הדין שבו נברא העולם, כמו שאמר הכתוב בראשית ב' א' אלהים, שהוא התחלה, חולי התחלת קשות. והענין כי בראית העולם היה הצמצום, וענין הצמצום הוא הסתלקות החיות למעלה כנועד, וידוע הוא מה שכתוב בראשית כחמה בשם הרמ"ק על הפסוקים: ז"ל הנה המלכים נעוהו עבור יחדיו, המה ראן כי תמהו ובהלו נהפוך רעדה אחזתם, והוא נואם על סילוק ההיכלות למעלה, ודבר הלאמד מענינו הוא על כל הדברים, שענין הסתלקות התחתון לעליון, והוא ענין הצמצום, והוא פחד גדול לתחתון לעמוד במקום גבוה ממנו, ופחדו זיוו מי שאנו... והנה מצאית האור הזה הוא הנקרא בזוהר 'בוצינא דקרדניא', שהוא אור כח הצמצום, והוא הנקרא אור חודר, והנה אור הזה מאיר ומתעורר עתה כראש השנה כמו בעת בריאת העולם, כמו שאמרם זה היום תחלת מעשיך וזכרון ליום ראשון, וממחה זה נופל פחד על הנפש, כל מקוריה הנפשיות ומאפיקיה למעלה ומתפתחים מאד, כמו שכתוב (תהלים ע"ג) הבה ירד נחפושי, ורעדה אחזתם, מבייב לבתי לעיל, וענפיהם התהוננים שבגון מרגישים זה במקצת כל אחד לפי דעתו.

והנה שהתחתון רוצה להכליל ולהעלות בעליון צריך זוהר וזכרון גדול מאד, כי אין נכנס למעלה לבה הזדככות ידחה למקום אופל, כמו מי שהוא מלוכלך ונכנס בהיכל המלך שדוחין אותו, ובהש"ת אמרו 'ושמים לא זכו בעינינו', ... והנה מי שאינו לו מוח בקדקדו ורוצה לעבור הש"ת באמת, מבייב ענין זה באופן האמיתי, משער בעצמו איך יכנס וידבק שורש נפשו למעלה אם הוא מתועב במעשיו, וקושה תשובה שלימה באמת, וכיום אצל השנה כל חפצו ותיקוהו און כל לבקש מהש"ת, שבהיות עתה הוא עת רצון ועת זכירה ופוקדות כל רוח ונפש, ר"ל התעלות למעלה ממקומם בגברי מרומים, אולי יחוס השי"ת עליוניו ויסיר מאתנו כל הענינים וחשפם המגדילים בינינו ליבנו, ונדבק בו בידר כהטור לב עם היום הזה, והוה ענין זכרנו לחיים כו' כמו שכתוב בסידור הג"ל, ועל ידי דביקות הזה שהוא בראש השנה, נזכר לכל השנה בכל עינינו נהנהגתינו בדרך השם. (עי"ש ברה"ת ב"ה ויהי נפשך).

עטרת ודיבון תקוים בפרשת השבוע

ר"ה הבעל"ט יחול בשבת ובראשון, וכידוע גורו חז"ל שלא לתקוע בשבת גזירה שמא יעבידנו ד"א ברה"ר. במאמר שלפנינו ננסוק בחידושו של הגאון ר' עקיבא יוסף שלזינגר זצ"ל בעל לב העברי, שרצה לתקוע בירושלים עיה"ק גם בר"ה שחל להיות בשבת.

איתא במשנה ר"ה כטי: יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה. משחרור בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו בית דין. אמר רבי אלעזר, לא התקין רבן יוחנן בן זכאי אלא ביבנה בלבד. אמרו לו, אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין. וכתב הרא"ש (ר"ה פ"ד סי' א) וז"ל, רש"י פ"ל דין של כ"ג. אמרו עליו על רב אלעזר ז"ל שהיה תוקע בר"ה שחל להיות בשבת, וכן משמע בהלכותיו, שהביא מימרא דרב הונא ועם ב"ד ואין דרכו להביא אלא דבר הנהוג בזמן הזה. והוא היה מפרש כל מקום שיש בו בית דין לא דוקא חשבון וקבוע במקומו, ר"ה ס"ל דווקא בסנהדרין תלמידיהו אחריי לעשות כן. גם הריטב"א כתב הרה"ף נהג לתקוע, וביאר טעמו, דס"ל דיש ג' שיטות במשנה: ת"ק סבר דתוקעין בפני כל ב"ד חשבו וקבוע במקומו, ר"ה ס"ל דווקא בסנהדרין גדולה, ואמרו לו סברי דבעינן לכה"פ שלושה סמוכין. ופסק הרה"ף תת"ק דכל ב"ד קבוע ואפילו אינו סמוכין תוקעין בפניהם.

טעם נוסף כתב הריטב"א, דהנה יש להקשות אמאי גבי לולב בזמן שנתקנה היה קיים היו נוטלין אף אף בשבת, ואילו שופר לא היו תוקעין במדינה אף בזמן ביהמ"ק. ומת"ף הריטב"א, דלולב דהיו בקיאין בביחא לא רצו חכמים לעקור מצוה מן התורה, אבל שופר דהוא ברה"ה דעממים שלא באו עדים אלא מן המנחה, בזה חששו לגזירה דשמאי יעבידנו. אמנם כ"ז בזמן שהיו מקדשין ע"פ הראיה, אבל בהז"ז דאנן בקיאין בקביעא דירחא, הדר דינא דיש לתקוע אף בשבת.

גם פשוט דעת הרמב"ם מבואר דא"ר לתקוע בהז"ז. דז"ל בפ"ב מהל"ש שופר, ובזמן הזה שחרור המקדש כל מקום שיש בו בית דין קבוע והוא שיהיה סמוך בארץ ישראל תוקעין בו בשבת, ואין תוקעין בשבת אלא בבית דין שקידשו את החדש אבל שאר בתי דינים אין תוקעין בהן אף על פי שהן סמוכין. הא קמן לדעתו דבעינן ב"ד סמוכין, וכיון דבטלה הסמיכה שוב אין לנו ב"ד שנוכל לתקוע בפניהם.

והנה לפנינו כמאה וארבעים שנה יצא הגאון ר' עקיבא יוסף שלזינגר זצ"ל לחדש דשפיר של נהוגה כדעת הרה"ף, ודבריו נדפסו בקובץ תל תלפיות שיצא בהונגריה בשנת תרס"ד. וטעמו ונימוקו נעמו מומו שיבואר כאן בקצרה.

חדא, הא דלא נהגו תלמידי הרה"ף כדבריו היינו משום דבחו"ל קשה להחשיב ב"ד לבי"ד קבוע במקומו. אבל בא"י ובפרט בירושלים שפיר חשיב ב"ד לבי"ד קבוע במקומו.

ותו, דהנה הרמב"ם שם ה"י כתב, בזמן הזה שאנו עושין שני ימים בגלות בדרך שתוקעין בראשון תוקעין בשני, ואם חל יום ראשון להיות בשבת ולא היה במקום בית דין הראויין לתקוע תוקעין בשבת בלבד. ודייק הכ"מ מדבריו דגם בהז"ז אפשר לתקוע בפני ב"ד הראויין לבר. והקשה ע"ז שהרי הרמב"ם הצריך שיהיו דווקא ב"ד שקדשו את החדש, וא"כ בהז"ז שם שמקדשין ע"פ הראיה לא משכחת לה. ותירץ לה"ה ונ"ל, שהטעם שאמרו שאין תוקעין אלא בב"ד שקדשו את החדש הוא, לפי שאם היינו מתירין לתקוע בכל ב"ד אף על פי שלא קדשו את החדש באותו ב"ד, היו באים לתקוע אף בב"ד של עיר אחרת שלא קדשו החדש באותה העיר, והם לא ידעו אם היום קדש או למחר ואותו היום אינו ר"ה ותוקעין בשבת ולא יום טוב. וא"כ עקשיו שהכל עושין ע"פ חשבון ושני ימים, היה הדבר אצלנו ודאי וליכא למחשך להתייב דב"ד תוקעין את החדש, ולא לפיכך כל ב"ד קבוע וסמוך תוקעין והרי הוא כב"ד שקדשו את החדש. וע"פ זה כתב הגרע"י, דה"ה דבהז"ז לא בעינן נמי סמוכין. ודווקא בזמן שמקדשין ע"פ הראיה היו צריכין סמוכין, דאם אינם סמוכין אינם יכולים לקדש את החדש, אבל בהז"ז שם שמקדשין ע"פ חשבון לא בעינן סמוכין.

עוד כתב, דיש לרן להגן ראשונים דסברי דבהז"ז אין לנו הר"ר שוב ליכא למגור שמא יעבידנו.

ומספר שם הגרע"י, וכאשר הגיע למעשה והזמן היה בהול סמוך לר"ה, נגמרו מן הגאון הגדול וכו' מהר"ל אב"ד דבריסק זצ"ל לעשות אסיפה רבה בבית מדרשו על זאת, וגם הגאון רל"צ וחכמי ספרד אמרו לבא להלום לדון עליו למעשה. ושוב נבטל אסיפה. ושאלתי מצי"ה טעם נבטל הדבר, ולא רצה לגלות לי. והפצרתו בו איהוה סוד בהלכה תורה היא וללמוד אני צריך. אחרי הפצרה הרבה אמר לי הטעם מפני כי אין לנו ב"ד קבוע כהלכה עכ"ל אמרתי לפי שעה א"א לתקן אף אינו בכלל מעות לא יכול לתקן ח"ו.

בספר עיר הקדש והמקדש מהגר"מ טוקצינסקי ז"ל מוסיף עוד כמה פרטים עובדתיים. ושמעתי מהרב ר' אלי מרדכי אייזנשטיין ז"ל סופר ונאמן מרא דאתרא מור"ח חו"י הגאון רבי שמואל מלונט זצ"ל, שהיה הגר"ס אמר בשנה ההיא, כי אף אמנם ודאי אינו מורה להלכה לתקוע ומי אשר ישאל את פיו יאמר לו לא לעשות כן, אבל עם זה גם לא יעזרעו ולא ימניעו את אלה שילכו בלי שאלת פיו. עוד מספר שם הגר"מ ט, שדיבר בענין על הארת זצ"ל רבה של ירושלים, ואמר אלי בהז"ל, אילו היה רבי עקיבא יוסף עושה מעשה ברה"ה הבא לתקוע בשבת, הייתי הולך ועומד אחורי הכותל לטמוע קול שופר (כפנים לא הי' נכנס שלא יאמרו שעל פיו הייתה ההוראה).

עטרת צדיקים

עיון במעשי הצדיקים להגל' יומא דהילולא

הגה"ק רבי יוסף מטארניפאל זי"ע - בעל 'מנחת חינוך' כ"ב אלול (תרל"ד)

ראו מימיהן דבר שמא? - - -
 לבסוף גברו עליו הפצרותיה של הרבנית, ורבי יוסף נסע בעצמו לפרעמישלאן. בהגיעו לבית הרבי ואך נכנס לחדרו, עוד כטרם פצה פיו לדבר, שמע את הרה"ק פונה אל משמשו: אריה, מדוע אינו אומר ברכת 'המפיל' - ותחדל היא מלהפיל. מני אז, נתקרב רבינו ה'מנחת חינוך' לדרך החסידות, והחל לנסוע כפעם בפעם להסתופף בצילם של צדיקי הדור, בנייהם רבינו הקדוש רבי נפתלי צבי מראפשיץ ושאר צדיקי עולם, ודברים מופלאים מסופרים על קשריו ופגישותיו עם צדיקי דורו.
 כשפעם בא לפניו אחד בקובלנא על החסידים, באומרו לו היאך הוא נוסע ומתקרב אליהם, והלא צבועים המה... השיב לו רבי יוסף: "אפשר שכן הדבר, אך מה אעשה וצבע זה נושא חן בעיני".

יבקשו תורה מפיהו

גאונותו העצומה של רבי יוסף היה לשם ולתפארת, ושמעותו הטובה הגיעה למרחקים. ערים ועיירות רבות בקשו להושיבו על כס הרבנות בקהלתן. בראשונה כיהן ברבנות בק"ק האסקוב שליך פשעמישליך. לאחר מכן עבר לכהן פאר בעיר בורשטיין, אך נאלץ לעזוב אותה מפני רדיפות ה"משכילים" ועבר לזבאריז. גם שם לא רוח נתת, ונאלץ לעזבה בה בעצם יום השבת, מחמת מסירה ומלשינות. הרה"ק ר"מ מפרעמישלאן התלונן אז: ספר תורה מתגלגל ברחובה של עיר ואין מי שיאספנו הביתה... משם עבר לסניאטין, ולאחריה נקרא לכהן במקום כהונת אבותיו בעיר טארניפאל. בלב קשה עשה נפרד מאנשי קהלת סניאטין, כי אהבתם אליו היתה עד אין ערוך, וכמסופר שכאשר נסע מסניאטין לטארניפאל, רתמו הבעלי-בתים את עצמם אל העגלה בה נסע הרב, וכך ליווהו לדרכו.
 זכה רבינו יוסף וקושייתו ופלפולו איבדו רבי מדרשי עוד בחייו חיותו, ועד עצם היום הזה נודע ספרו הגדול 'מנחת חינוך' לאחד מספרי היסוד בעולם התורה והפלפול. זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל אכי"ר.

כשהגיע לפרקו נשא רבי יוסף בזיו"ר את הרבנית ברת הענא בתו של רבי שמעון ראפפורט. לאחר שנפטרה בדמי ימיה, ר"ל, נשא בזיו"ש את בתו של הגה"ק רבי אריה לייבוש הלברשטאט מטארניגראד.
 בבית רן ונישא זה עלה ונתעלה במעלות רמות ונשגבות, לאחר שמצא בו כי טוב, חברותות רבות, הלא המה גיטוי הגאונים אנשי השם, ובראשם - בן חותנו - הרה"ק רבי חיים מצאנז - בעל 'דברי חיים', אתו הרבה ללמוד בצוותא. רבות מסופר על חברותא עילאית זו ועל רום המדריגות להן זכו צדיקים אלו בעת לימודם.
 לאחר שגם אשתו זו נפטרה בדמי ימיה, ר"ל, נשא את הרבנית פאליא, בתו של הרה"ק רבי דוד מזאבלטוב - בנו של רבינו הרה"ק רבי מנחם מענדיל מקאטוב - בעל 'אהבת שלום'.

ה'צבע' שנשא חן בעיניו

בשחר ימיו לא היה רבי יוסף נמנה על עדת החסידים הולכי דרכו של הבעש"ט הקדוש זי"ע, ואולם לאחר מעשה שהיה התקרב לאור כי טוב, וכך היה מעשה:
 מתמיד גדול למעודו, ואף גם לרבות אחר נישואיו עשה לילותיו כימים, ולמד בשקידה רבה על תלמודו, עד שהיתה תרומה נופלת עליו תוך כדי עיון בספר, וכך גם את שנתו, כשראשו מוטה על השלחן. באופן זה, לא היה כמוזבן סיפק בידו לומר את ברכת "המפיל" לפני שחטפתו שינה.
 לימים אירעו אצלו כמה וכמה מקרים ל"ע, בהם נולדו לו ילדים ללא רוח חיים. לאחר שהמקרים חזרו ונשנו, הפצירה בו הרבנית שיסע לפרעמישלאן, אל הרה"ק רבי מאיר, להתברך מפיו בזרע של קיימא. בתחילה לא שעה להפצרותיה, אך משלא הרפתה, הסכים לשלוח "קוויטל" על ידי שליח, תוך שהוא מצוה על השליח לבל יגלה בפני הצדיק את זהותו של המשלח. והיי כשךאן נכל הרה"ק מפרעמישלאן את הפתקא לירו והביט בה, קרא בהתפעלות: מי הוא זה ואיזה הוא בעל הפתקא הלזו אינני יודע, ברם אימתי איתי כבר עינים שמורות וטהורות שכאלו, אשר לא

ממשפחת אפרתים

על המאורות הגדולים שהאירו את שמי יהדות גאליציה, בימי זוהרה, נמנה רב האי גאון וקדוש רבי יוסף באב"ד זי"ע, רבה של טארניפאל ובעל 'מנחת חינוך'. מרגלית מפוארת בכרתה של שושלת משפחת הרבנים לבית באב"ד.
 משפחת 'באב"ד' נודעה בשושלת רבניה שפיארו קהילות קודש רבות בישראל, במשך דורות רבים, עטרת תפארתם היה הגה"ק רבי יצחק מקראקא זצ"ל, שנקרא כן על שם עיר מולדתו - קראקא, וכיהן פאר כאב"ד בעיר המלאה סופרים וחכמים - בראדי. רבי יצחק היה נכד בן אחר בן להרה"ק הרבי רבי העשיל מקראקא זי"ע.
 כבר בתקופתו של רבי יצחק כינו הערלים הפולנים את בניו ויוצאי חלציו בשם 'ראבינאוויטש', כלומר: בני הרב, ובלשון הקודש נקראו בשם 'באב"ד', דהיינו, בני האב"ד. הראשון שנשא את השם באב"ד כשם משפחתו, היה בנו הצעיר רבי יעקב, שתורה וגדולה התאחדו על שולחנו, וייסד בית מדרש גדול בבראדי. חתנו היה הגה"ק רבי יצחק הלוי איש הורביץ זי"ע הידוע בשם 'רבי איציק'ל האמבורגער זי"ע - הוא אבי אמו של רבינו הקדוש מראפשיץ זי"ע.
 בנו של רבי יצחק באב"ד, היה הגה"ק רבי יהושע העשיל אב"ד טארניפאל, בעל שו"ת 'ספר יהושע', עם בניו נמנה הגה"ק רבי משה באב"ד זצ"ל אבד"ק פשעווארסק, הוא אביו של רבי יוסף - בעל 'המנחת חינוך'.

אלה תולדות יוסף

נמנעו, יצק רבי יוסף מים על ידי קזנו הגדול, רבי יהושע העשיל, ממנו קיבל רוב תורה וחכמה, ובעודו נער צעיר לימים כבר יצא שמו כחריף ובקי נפלא, וכפי שנראה בספרו, בו הביא לימים כמה חידושים שחידש בילדותו (ראה מצוה ד סוף אות ד; מצוה רסד). ואמנם רואים אנו שזקנו הגדול הכתיר אותו בכל מכתביו אליו בתואר "החריף", ובהיותו כבן ט"ז הפליג בשבחיו: באחת מתשובותיו (ספר יהושע סימן לה): "ודילדה אימיה - כוותיה תיליד" (על פי מאמר חז"ל על רשבי במסכת מצות ד, ז; פירוש: של שאמו יולדת, תבקש חכמים שתלך בן כמותו).

עטרות של שבליים

פלאות ופפראות

עבודת המצוה כשלא עשאה בשמחה, ולכן צריך שיעשה אדם המצות בשמחה ובכוונה שלימה.

ובספר חרדים (בהקדמה) כתב המחבר הרה"ק רבי אלעזר אזכרי זי"ע תלמידו המובהק של מרן רביה"ק האריז"ל זי"ע, וזלה"ק: "גילה הרב החסיד המקובל מוה"ר יצחק אשכנזי ז"ל (האריז"ל) לאיש סודו, שכל מה שהשיג שנפתחו לו שערי החכמה ורוח הקודש בשכר שהיה שמח בעשיית כל מצוה שמחה כגדולה לאין תכלית".

וידוע חידושו של ה'חת"ס סופר' (פרשת וחי, עמוד מו) שכותב: 'מצוה ראשונה שמקיים הנער מיד בכניסת שנת י"ד בצאת הכוכבים, הוא שש ושמש שזוכה לקבל מצות ה' אלקיך, והשמחה היא מצות עשה מדאורייתא'.

'תחנון' בהילולא דצדיקא

וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת (כח, טא).
 ובמדרש פליאה: "זו מיתת צדיקים".

לעת סעודת הילולא של אחד הצדיקים, בראשות הרה"ק רבי פינחס מאוסטילא זי"ע, דנו המסובים בדבר מנהג החסידים שלא לומר 'תחנון' ביום הילולא דצדיקא, נענה רבי פינחס ואמר בדרך צחות לפרש את המדרש פליאה - "וכל מכה" - שנוהגים לדפוק על הבימה בבית הכנסת שלא לומר תחנון - "אשר לא כתוב בספר התורה הזאת" - ואין לו למונהג זה מקור בתורה - "זהו מיתת צדיקים" - יום פטירת הצדיקים...

אלא מאי, ה"גזירה" היא מה שציוותה התורה למביא הביכורים שיאמר "שמעתי בקול ה' אלוקי עשיתי ככל אשר צויתני", וכי יכול בן אדם קרוץ מחומר להעיד על עצמו שמע בקול ה' עשה המצוה ככל אשר נצטווה מפי עליון? אלא כך גזר עלינו הבורא לומר, ואין לנו אלא לקיים גזירתו... ז"

והיית משוגע - בעיני הריקים והפוחזים

והיית משוגע ממראה עיניך אשר תראה (כח, לד).
 בספר שארית מנחם מובא בשם הרה"ק רבי מנחם מענדיל מווישווא זי"ע שפירש את הכתוב בדרך צחות, על אודות היראים והחרדים לדבר ה', אשר מהדרים לבדוק כל דבר הטעון בדיקה, בראיה חדה ומדוקדקת, כגון כאשר בודקים מאכל מתולעת, וכל כיוצא בזה, ובעיני הריקים והפוחזים העומדים בצד נראים המה כמשוגעים, וזהו 'והיית משוגע' - בעיניהם 'ממראה עיניך אשר תראה' - את הדברים הטעונים בדיקה.

יקר תפארת השמחה של מצוה

תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל (כח, מז).

כתב רבינו בחיי: "לפי שחייב האדם על השמחה בהתעסקו במצות, והשמחה במעשה המצוה פני עצמו, מלבד השכר שיש לו המצוה יש לו שכר על השמחה, ועל כן יעניש בכאן למי שעובד

מיהו הנחשב כבהמה?

בערתי הקדש מן הבית (כו, יג)

כתב בספר "קול מבשר" (ירושלים תרס"ז):

"דבר נפלא ראיתי בכתבי המקובל הגדול הרה"ג ר' חיים פאלאגי זצ"ל ראב"ד דיערי תורה אימירי י"א, שפעם אחד חלם (חלם לו) לאיש אחד ירא שמים שבין אותו בחלום וקראו אותו 'בהמה', ובבוקר חיקף בקומו הלך שחוח וצבע גדול לפני הרב הנזכר לתפור לו החלום, ובכה לפניו מה פשעי ומה חטאתי שקראו אותי 'בהמה', והרב הנזכר ברוח קדשו הבין הסיבה ושאל לו מה עשית בזה השבוע ואם מכרת איזה דבר וחפץ מהבית, ונזכר שמכר ספרי זוהרה מהבית, ותיקף נודעזעזע הרב ואמר לו כי זהו בשביל שמכרת חפץ קדוש מביתך, ואמר לו כוונת בעל החלום כי 'בערתי הקודש מן הבית' - ר"ת 'בהמה'".

מי יאמר זיכיתי לבי

שמעתי בקול ה' אלוקי עשיתי ככל אשר צויתני, השקיפה ממעון קדשך מן השמים וגו' (כו, יד - טו)
 ופירש רש"י: "עשינו מה שגזרת עלינו, עשה אתה מה שעליך לעשות".

הקשה הרה"ק רבי מנחם מענדל מקאקא זי"ע, הלא "גזירה" הוא לשון קשה, מדוע אם כן משתמש כאן רש"י בלשון זה, וכי מצות ביכורים "גזירה" היא?